GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2018 m. sausio 16 d.[1]

Byla C-483/16

Zsolt Sziber
prieš
ERSTE Bank Hungary Zrt

(*Fővárosi Törvényszék* (Budapešto aukštasis teismas, Vengrija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Vartotojų apsauga – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Paskolos užsienio valiuta sutartys – Nacionalinės teisės aktai, kuriuose nustatyti papildomi procedūriniai reikalavimai, kai ginčijamas sąlygų sutartyse su vartotojais sąžiningumas“

1. Tai dar viena byla, susijusi su ta aplinkybe, kad pastaraisiais metais kai kuriose valstybėse narėse, tarp jų ir Vengrijoje, sudaryta nemažai vartojimo kredito užsienio valiuta sutarčių.

2. Iš esmės byla susijusi su anksčiau – t. y. 2014 m. balandžio 30 d. – Teisingumo Teismo priimtu sprendimu *Kásler ir Káslerné Rábai* (toliau – Sprendimas *Kásler*)[2]. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo pirmiausia klausia, ar nacionalinės teisės aktai, kuriuos Vengrijos valdžios institucijos priėmė atsižvelgdamos į Sprendimą *Kásler*, suderinami su Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais[3].

I. Teisinis pagrindas

A. ES teisės aktai

3. Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“

1 Originalo kalba: anglų.

2 C-26/13, EU:C:2014:282. Dėl kitų bylų, susijusių su vartojimo kredito užsienio valiuta sutartimis, žr. 2015 m. vasario 26 d. Sprendimą *Matei*, C-143/13, EU:C:2015:127, 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703. Taip pat žr. mano išvadą byloje *Gavrilescu*, C-627/15, EU:C:2017:690.

3 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

B. Vengrijos teisės aktai

1. 1959 m. Įstatymas Nr. IV dėl Civilinio kodekso

4. *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény* (1959 m. Įstatymas Nr. IV dėl Civilinio kodekso), galiojusio iki 2014 m. kovo 14 d., 239/A straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Šalis gali prašyti teismo pripažinti negaliojančia sutartį ar atskiras jos sąlygas (dalinis negaliojimas) ir neprivalo kartu prašyti taikyti tokio negaliojimo pasekmes.“

2. 2013 m. Įstatymas Nr. V dėl Civilinio kodekso

5. *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törveny* (2013 m. Įstatymas Nr. V dėl Civilinio kodekso), galiojančio nuo 2014 m. kovo 15 d., 6:108 straipsnyje nustatyta:

„1. Jokia teisė negali būti grindžiama negaliojančia sutartimi, taip pat negalima reikalauti tokią sutartį vykdyti. Teismas, gavęs šiuo klausimu vienos iš šalių prašymą, nustato, be kita ko, negaliojimo teisines pasekmes, laikydamasis senatį ir įgyjamąją senatį reglamentuojančių nuostatų.

2. Šalis gali prašyti teismo pripažinti negaliojančia sutartį ar atskiras jos sąlygas ir neprivalo kartu prašyti taikyti tokio negaliojimo pasekmes.

3. Teismas gali nuspręsti dėl teisinių negaliojimo pasekmių ir kitaip, nei to prašė šalys, bet negali priimti tokio sprendimo, su kuriuo nė viena šalis nesutinka.“

3. Įstatymas Nr. DH1

6. *A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény* (2014 m. Įstatymas Nr. XXXVIII, kuriuo reglamentuojami konkretūs aspektai, susiję su *Kúria* [(Aukščiausiasis Teismas)] nutartimi, suvienodinančia teismų praktiką dėl kredito įstaigų su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių, toliau – Įstatymas Nr. DH1) 1 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„[Šis įstatymas taikomas] paskolos sutartims, su vartotojais sudarytoms nuo 2004 m. gegužės 1 d. iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos. Taikant šį įstatymą į sąvokos „vartojimo paskolos sutartis“ taikymo sritį patenka bet kokia kredito ar paskolos sutartis užsienio valiuta (susieta su užsienio valiuta ar ja išreikšta ir grąžinama forintais) arba forintais, finansų įstaigos ir kliento sudaryta finansinės nuomos sutartis, jeigu joje nustatytos standartinės sutarties sąlygos arba bet kokios sutarties sąlygos, dėl kurių nesiderėta atskirai, ir 3 straipsnio 1 dalyje arba 4 straipsnio 1 dalyje numatyta išlyga.“

7. To paties įstatymo 3 straipsnyje numatyta:

„1. Negaliojančios yra tos su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių sąlygos, pagal kurias finansų įstaiga, išmokėdama finansavimo, suteikto paskolos ar išperkamosios nuomos objektui įsigyti, sumą, taiko užsienio valiutos pirkimo kursą, o apskaičiuodama mėnesines įmokas – valiutos pardavimo kursą arba valiutos keitimo kursą, kuris skiriasi nuo taikyto išmokant paskolą, išskyrus sutarties sąlygas, dėl kurių derėtasi atskirai.

2. Vietoj <…> 1 dalyje nurodytos negaliojančios sąlygos, kiek tai susiję su paskolos sumos išmokėjimu ir jos grąžinimu (įskaitant mėnesinių įmokų, visų administravimo mokesčių, rinkliavų ir komisinių mokesčių, išreikštų užsienio valiuta, mokėjimą), taikomas *Magyar Nemzeti Bank* [(Vengrijos nacionalinis bankas)] nustatytas oficialus atitinkamos valiutos keitimo kursas.“

8. Įstatymo Nr. DH1 4 straipsnyje numatyta:

„1. Kiek tai susiję su paskolos sutartimis, sudarytomis su vartotojais, kuriose nustatyta galimybė vienašališkai pakeisti sutartį, preziumuojama, kad yra nesąžiningos šioje sutartyje įtvirtintos sąlygos (išskyrus tas, dėl kurių derėtasi atskirai), pagal kurias leidžiama vienašališkai padidinti palūkanas arba administravimo ir komisinius mokesčius. <…>

2. 1 dalyje nurodyta sutarties sąlyga yra negaliojanti, jei kredito įstaiga pagal 8 straipsnio 1 dalį nepradėjo civilinės bylos arba jei teismas atmetė ieškinį ar nutraukė bylą, su sąlyga, kad sutarties sąlygos atveju buvo galima pradėti 6 straipsnio 2 dalyje numatytą procesą, bet jis nepradėtas arba, jeigu buvo pradėtas, teismas nepadarė išvados, kad sutarties sąlyga yra negaliojanti pagal 2a dalį.

2a. 1 dalyje nurodyta sutarties sąlyga yra negaliojanti, jei teismas jos negaliojimą nustatė remdamasis specialiu įstatymu dėl paskolos įvertinimo ataskaitos byloje, kurią gindama viešąjį interesą pradėjo priežiūros institucija.

3. 2 ir 2a dalyse numatytais atvejais kredito įstaiga su vartotoju parengia paskolos įvertinimo ataskaitą per specialiame įstatyme nustatytus terminus.“

4. Įstatymas Nr. DH2

9. *A [Kúriának a] pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény* (2014 m. Įstatymas Nr. XL dėl paskolos įvertinimo ataskaitos standartų, nurodytų 2014 m. Įstatyme Nr. XXXVIII, kuriuo reglamentuojami konkretūs aspektai, susiję su *Kúria* [(Aukščiausiasis Teismas)] nutartimi, suvienodinančia teismų praktiką dėl kredito įstaigų su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių, ir tam tikrų kitų priemonių, toliau – Įstatymas Nr. DH2) 37 straipsnyje nustatyta:

„1. Sutarčių, kurioms taikomas šis įstatymas, atveju šalys gali teismo prašyti, kad šis pripažintų negaliojančia sutartį arba tam tikras jos sąlygas (toliau – dalinis negaliojimas), neatsižvelgdamas į priežastis, lemiančias tokį negaliojimą, tik jeigu kartu prašo nustatyti negaliojimo teisines pasekmes (būtent pripažinti sutarties galiojimą ar jos faktinį taikymą iki sprendimo priėmimo). Nepateikus tokio prašymo ir jeigu šalis nepasinaudoja galimybe ištaisyti trūkumus, ieškinys pripažįstamas nepriimtinu ir byla nenagrinėjama iš esmės. Jei šalys prašo nustatyti absoliutaus ar dalinio negaliojimo teisines pasekmes, jos turi nurodyti, kokią teisinę pasekmę teismas turi taikyti. Kiek tai susiję su teisinių pasekmių taikymu, šalys turi pateikti aiškų ir skaičiais išreikštą prašymą, prie kurio turi būti pridėta jų parengta paskolos įvertinimo ataskaita.

2. Atsižvelgiant į 1 dalies nuostatas, kiek tai susiję su sutartimis, kurioms taikomas šis įstatymas, jeigu tenkinami šiame įstatyme nustatyti reikalavimai, ieškinys pagal 1959 m. Civilinio kodekso 239/A straipsnio 1 dalį ir 2013 m. Civilinio kodekso 6:108 straipsnio 2 dalį pripažįstamas nepriimtinu neišklausius šalių arba nagrinėjama byla dėl sutarties pripažinimo negaliojančia arba negaliojančia iš dalies nutraukiama. Negalima pripažinti ieškinio nepriimtinu neišklausius šalių ir nutraukti bylą, jeigu atitinkama šalis ne tik prašė pripažinti sutartį absoliučiai ar iš dalies negaliojančia, bet ir pateikė kitą reikalavimą toje pačioje byloje; tokiu atveju laikoma, kad atsisakoma reikalavimo dėl negaliojimo pripažinimo. Tai taikoma ir byloms, atnaujintoms jas sustabdžius.

3. Jeigu nagrinėjamoje byloje nebėra būtinybės pripažinti ieškinį nepriimtinu neišklausius šalių, byla nutraukiama, jeigu atitinkama šalis savo ieškinyje (ar tam tikrais atvejais priešieškinyje) per trisdešimt dienų nuo teismo prašymo ištaisyti trūkumus įteikimo neprašo nustatyti teisinių sutarties absoliutaus ar dalinio negaliojimo pasekmių ir nenurodo, kokių teisinių pasekmių turėtų kilti. Negalima pripažinti ieškinio nepriimtinu neišklausius šalių ir bylą nutraukti, jeigu atitinkama šalis ne tik prašė pripažinti sutartį absoliučiai ar iš dalies negaliojančia, bet ir pateikė kitą reikalavimą toje pačioje byloje; tokiu atveju laikoma, kad atsisakoma reikalavimo dėl negaliojimo pripažinimo.“

10. Pagal to įstatymo 37/A straipsnio 1 dalį „tam, kad nustatytų teisines negaliojimo pasekmes, teismas, taikydamas šiame įstatyme numatytas nuostatas dėl paskolos įvertinimo ataskaitos ir remdamasis šios ataskaitos, patikrintos pagal 38 straipsnio 6 dalį, duomenimis, nustato šalių mokėjimo pareigas“.

11. Pagal Įstatymo Nr. DH2 38 straipsnio 6 dalį paskolos įvertinimo ataskaita laikoma patikrinta, jeigu:

„a) per šiame įstatyme nustatytą terminą vartotojas kredito įstaigai neapskundė parengtos paskolos įvertinimo ataskaitos arba nepateikė skundo, kuriame teigtų, jog kredito įstaiga neparengė tokios ataskaitos;

b) per šiame įstatyme nustatytą terminą vartotojas nepradėjo procedūros *Pénzügyi Békéltető Testület* [(Vengrijos finansinio arbitražo komisija)];

c) per šiame įstatyme nustatytą terminą vartotojas arba kredito įstaiga nepradėjo 23 straipsnio 1 dalyje nurodytos ikiteisminės procedūros arba šio įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje nurodytos teisminės procedūros;

d) sprendimas, kuriuo užbaigta 23 straipsnio 1 dalyje nurodyta ikiteisminė procedūra arba šio įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje nurodyta teisminė procedūra, tapo galutinis.“

5. Įstatymas Nr. DH3

12. Pagal [*A]z egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény* (2014 m. Įstatymas Nr. LXXVII, kuriuo reglamentuojami įvairūs klausimai, susiję su valiutos, kuria išreikštos su vartotojais sudarytos paskolos sutartys, pakeitimu ir normatyvais, susijusiais su palūkanomis, toliau – Įstatymas Nr. DH3) 3 straipsnio 1 dalį „su vartotojais sudarytos paskolos sutartys automatiškai pakeičiamos, kaip tai numatyta šiame įstatyme“.

13. To paties įstatymo 10 straipsnyje nustatyta:

„Kiek tai susiję su hipoteka užtikrintomis paskolos užsienio valiuta sutartimis ir hipoteka užtikrintomis paskolos sutartimis, kuriose remiamasi užsienio valiuta, sudarytomis su vartotojais, paskolą suteikusi kredito įstaiga privalo iki pasibaigiant terminui, per kurį ji turi pateikti paskolos įvertinimo ataskaitą pagal [Įstatymą Nr. DH2], konvertuoti į kreditą, išreikštą forintais, skolą, dar nesumokėtą pagal su vartotojais sudarytą hipoteka užtikrintos paskolos užsienio valiuta sutartį arba hipoteka užtikrintos paskolos sutartį, kurioje remiamasi užsienio valiuta, arba bendrą pagal šią sutartį susidarančią skolą (įskaitant palūkanas, rinkliavas, komisinius ir administravimo mokesčius, padengiamus užsienio valiuta), apskaičiuotas remiantis paskolos įvertinimo ataskaita, parengta pagal [Įstatymą Nr. DH2]. Atliekant tokį konvertavimą taikomas vartotojui palankesnis vienas iš toliau nurodytų atitinkamą datą galiojęs keitimo kursas:

a) atitinkamos valiutos keitimo kursų, oficialiai Vengrijos nacionalinio banko nustatytų 2014 m. birželio 16 d.–2014 m. lapkričio 7 d. laikotarpiu, vidurkis arba

b) atitinkamos valiutos keitimo kursas, kurį Vengrijos nacionalinis bankas buvo oficialiai nustatęs 2014 m. lapkričio 7 d.“

14. To paties įstatymo 15/A straipsnyje numatyta:

„1. Nagrinėjant bylas, kurios pradėtos prašant pripažinti negaliojančia (arba iš dalies negaliojančia) su vartotoju sudarytą paskolos sutartį arba nustatyti teisines negaliojimo pasekmes, šio įstatymo nuostatos dėl konvertavimo į forintus taikomos ir vartotojo skolai, susidarančiai pagal paskolos užsienio valiuta sutartį arba paskolos sutartį, kurioje remiamasi užsienio valiuta, apskaičiuotai remiantis paskolos įvertinimo ataskaita, parengta pagal [Įstatymą Nr. DH2].

2. Suma, kurią vartotojas sumokėjo iki sprendimo priėmimo, išskaičiuojama iš jo skolos sumos, apskaičiuotos forintais atitinkamą dieną, kai parengiama paskolos įvertinimo ataskaita.

3. Jei su vartotoju sudaryta paskolos sutartis pripažįstama galiojančia, pagal šio įstatymo nuostatas reikia nustatyti konkrečias sutarties šalių sutartines teises ir prievoles, kylančias pagal paskolos įvertinimo ataskaitą, parengtą pagal [Įstatymą Nr. DH2].“

II. Faktinės aplinkybės, procesas ir pateikti klausimai

15. 2008 m. gegužės 7 d. Zsolt Sziber kaip vartotojas kartu su Mónika Szeder sudarė su *ERSTE Bank Hungary Zrt.* (toliau – *ERSTE Bank*) paskolos Šveicarijos frankais sutartį, pagal kurią paskolos suma išmokėta ir turėjo būti grąžinama Vengrijos forintais, ir hipotekos sutartį kaip tos paskolos sutarties priedą. Paskolos sutartyje buvo numatyta, kad apskaičiuojant paskolos grąžinimo įmokas taikomas banko valiutos pardavimo kursas, o avansu išmokėta suma konvertuojama į Vengrijos forintus remiantis banko valiutos pirkimo kursu. Pagal tą paskolos sutartį kredito įstaigai taip pat suteikta teisė vienašališkai pakeisti sutartį (padidinant palūkanų normą, komisinius ir administravimo mokesčius).

16. Laikydamas tą sutartį neteisėta Z. Sziber pareiškė ieškinį *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto aukštasis teismas, Vengrija). Ieškinyje, kuris vėliau buvo pakeistas, Z. Sziber pirma tvirtino, kad sutartis visiškai negaliojanti dėl įvairių priežasčių, nes: i) joje numatyti įvairių įmokų dydžiai, pirmiausia mėnesinių įmokų ir palūkanų, todėl sutartyje numatyta neįvykdytina prievolė; ii) neįmanoma pervesti sumos užsienio valiuta į kredito sąskaitą forintais; iii) sutartyje tiksliai nenurodytas užsienio valiutos keitimo kursas; iv) kredito įstaiga neįvykdė reikalavimo atlikti atsakingą kredito analizę atsižvelgiant į skolininko mokumą, įskaitant, be kita ko, riziką, susijusią su konvertavimo kursu, ir v) vartotojas negalėjo įvertinti konvertavimo kurso rizikos dydžio dėl jam pateiktos neaiškios ir sunkiai suprantamos informacijos.

17. Nepatenkinus pirmojo reikalavimo, Z. Sziber siekė, kad tik kai kurios sutarties sąlygos būtų pripažintos nesąžiningomis ir todėl negaliojančiomis. Jis pirmiausia teigė, kad sutarties VII.2 punkte įtvirtinta sąlyga nesąžininga, nes vartotojas, kuriam nebuvo pateikta aiški ir suprantama informacija, negalėjo išsamiai įvertinti konvertavimo kurso rizikos dydžio. Jo nuomone, nesąžininga ir VIII.13 punkte įtvirtinta sąlyga, nes oficiali banko informacija tapo sutarties dalimi ir taip bankui buvo suteikta teisė papildyti sutartį, o tai pažeidžia šalių sutartinę pusiausvyrą. Z. Sziber taip pat pažymėjo, kad sąlygos, įtvirtintos II.1 punkte (mėnesinių įmokų nustatymas remiantis oficialia banko informacija), III.2 punkte (palūkanų norma ir jos kitimo laipsnis) ir III.3 punkte (teisė padidinti palūkanas), nesąžiningos ir todėl niekinės.

18. Šiuo požiūriu Z. Sziber pareiškė, kad negalėjo įvertinti konvertavimo kurso rizikos dydžio. Be to, jis tvirtino, kad dėl sąlygų, susijusių i) su įmokų apskaičiavimu remiantis oficialia kredito įstaigos informacija, ii) palūkanų norma ir jos kitimo laipsniu ir iii) teise didinti palūkanas, nesąžiningumo tos sąlygos yra niekinės.

19. Tačiau bylos nagrinėjimo metu kai kurie taikytini nacionaliniai įstatymai buvo iš dalies pakeisti ir buvo patvirtintos papildomos taisyklės. Iš tikrųjų Vengrijos teismams buvo pateikta daug į Z. Sziber ieškinį panašių ar tokių pat ieškinių. Atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo sprendimą *Kásler*[4], 2014 m. birželio 16 d. *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas, Vengrija) nusprendė, jog tam tikros vartojimo kredito sutarčių sąlygos nesąžiningos. *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) vis dėlto nepripažino tų sutarčių niekinėmis ir nusprendė, kad tam tikras sąlygas būtų galima iš dalies pakeisti. Jis pirmiausia nusprendė, jog vietoj pagal paskolos užsienio valiuta sutartis konvertuojant valiutas taikomų valiutos pirkimo ir pardavimo kursų turėjo būti taikomas oficialus Vengrijos nacionalinio banko valiutos keitimo kursas. Kredito įstaiga turėjo grąžinti sumas, kurias vartotojas buvo permokėjęs[5].

20. Atsižvelgdamas į tai, kad paskolos užsienio valiuta sutarčių sudarymas buvo įprasta praktika, Vengrijos teisės aktų leidėjas nusprendė kodifikuoti *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) jurisprudenciją ir dėl tos jurisprudencijos pasekmių priėmė konkrečias procedūrines taisykles. Pirmiausia buvo priimti šios išvados 6–14 punktuose nurodyti įstatymai Nr. DH1, DH2 ir DH3 (toliau – nagrinėjami nacionalinės teisės aktai).

21. Atsižvelgdamas į naująją teisinę sistemą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė, jog nagrinėjamoje byloje tai, kad konvertuodamas periodines įmokas *ERSTE Bank* pritaikė pardavimo kursą, ir banko teisė vienašališkai keisti sutartį yra negaliojančios sąlygos. Tad Z. Sziber bankui *ERSTE Bank* tomis sąlygomis sumokėtos sumos buvo sumokėtos nepagrįstai ir turi būti grąžintos. Be to, kadangi Z. Sziber turėjo papildomų reikalavimų, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pasiūlė jam iš dalies pakeisti ieškinį pagal Įstatymo Nr. DH2 37 straipsnio nuostatas. Tačiau Z. Sziber tuo pasiūlymu nepasinaudojo.

22. Kadangi Z. Sziber ieškinio nepakeitė, *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto aukštasis teismas) nusprendė, jog sprendimo dėl likusių esminių bylos aspektų jis pats priimti negali. Remiantis Įstatymo Nr. DH2 37 straipsniu, byla turėjo būti nutraukta. Tačiau suabejojęs dėl to, kaip teisingai aiškinti kai kurias ES teisės aktų nuostatas, ir dėl tam tikrų nacionalinės teisės normų suderinamumo su tomis nuostatomis, 2016 m. rugpjūčio 29 d. nutartimi tas teismas nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar nurodytos Sąjungos teisės normos, būtent [SESV 169 straipsnis], Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos [(toliau – Chartija)] 38 straipsnis, [Direktyvos 93/13] 7 straipsnio 1 ir 2 dalys, siejamos su tos pačios direktyvos 8 straipsniu, taip pat 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinančios Tarybos direktyvą 87/102/EEB 47 konstatuojamoji dalis turi būti aiškinamos taip, kad:

pagal jas draudžiami nacionalinės teisės aktai (įskaitant jų taikymą), kuriuose numatyti papildomi reikalavimai, nepalankūs atitinkamai bylos šaliai (ieškovui arba atsakovui), kaip antai vartotojui, kuris 2004 m. gegužės 1 d.–2014 m. liepos 26 d. laikotarpiu sudarė paskolos sutartį, kurioje įtvirtinta nesąžininga sąlyga, leidžianti vienašališkai padidinti palūkanas, komisinius ir administravimo mokesčius arba susijusi su valiutos pirkimo pardavimo kursų skirtumu,

nes, taikant šiuos papildomus reikalavimus, tam, kad teismuose būtų galima įgyvendinti teises, kylančias dėl minėtų sutarčių su vartotojais neteisėtumo, ypač tam, kad teismas galėtų nagrinėti bylą iš esmės, reikalaujama pateikti procesinį (su civiliniu procesu susijusį) dokumentą (būtent ieškinį, ieškinio pakeitimą, ginantis pareikštą negaliojimu grindžiamą prieštaravimą dėl vartotojo atžvilgiu priimto sprendimo ar šio prieštaravimo pakeitimą, atsakovo priešieškinį ar šio priešieškinio pakeitimą), kuriame privaloma pateikti atitinkamą informaciją,

4 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282.

5 Sprendimas 2/2014. PJE, *Magyar Közlöny*, 2014, Nr. 91.

nors kita bylos šalis, kuri nesudarė paskolos sutarties kaip vartotojas, ar kuri tuo pačiu laikotarpiu kaip vartotojas sudarė kitos rūšies, nei nurodyta pirmiau, paskolos sutartį, neturi pateikti tokio dokumento, kuriame būtų nurodyta konkreti informacija?

2. Nepaisant to, ar Teisingumo Teismas į pirmąjį klausimą (jis suformuluotas abstrakčiau nei antrasis) atsakytų teigiamai, ar neigiamai: ar pirmajame klausime nurodytos Sąjungos teisės nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama, jog bylos šaliai, kuri kaip vartotojas sudarė paskolos sutartį, kaip ji apibrėžta pirmajame klausime, būtų taikomi toliau nurodyti [a–c] papildomi privalomi reikalavimai:

   a) teismo proceso atveju ieškinys, ieškinio pakeitimas, ginantis pareikštas negaliojimu grindžiamas prieštaravimas dėl vartotojo atžvilgiu priimto sprendimo ar šio prieštaravimo pakeitimas, atsakovo priešieškin[i]s ar šio priešieškinio pakeitimas, kuriuos turi pateikti bylos šalis (ieškovas arba atsakovas), kaip vartotojas sudariusi paskolos sutartį, kaip ji apibrėžta pirmajame klausime, priimtinas, t. y. jį galima nagrinėti iš esmės, tik jeigu tokiame dokumente:

      bylos šalis prašo, kad teismas ne tik pripažintų negaliojančia visą su vartotojais sudarytą paskolos sutartį, kaip ji apibrėžta pirmajame klausime, ar jos dalį, bet ir taikytų dėl absoliutaus negaliojimo kylančias pasekmes,

      nors kita bylos šalis, kuri nesudarė paskolos sutarties kaip vartotojas, ar kuri tuo pačiu laikotarpiu kaip vartotojas sudarė kitos rūšies, nei nurodyta pirmiau, paskolos sutartį, neturi pateikti tokio dokumento, kuriame būtų nurodyta konkreti informacija;

   b) teismo proceso atveju ieškinys, ieškinio pakeitimas, ginantis pareikštas negaliojimu grindžiamas prieštaravimas dėl vartotojo atžvilgiu priimto sprendimo ar šio prieštaravimo pakeitimas, atsakovo priešieškin[i]s ar šio priešieškinio pakeitimas, kuriuos turi pateikti bylos šalis (ieškovas arba atsakovas), kaip vartotojas, sudaręs paskolos sutartį, kaip ji apibrėžta pirmajame klausime, priimtinas, t. y. jį galima nagrinėti iš esmės, tik jeigu tokiame dokumente:

      prašoma, kad teismas pripažintų absoliučiai negaliojančia su vartotojais sudarytą paskolos sutartį, kaip ji apibrėžta pirmajame klausime, tačiau neprašoma kaip vieną iš absoliutaus negaliojimo pasekmių nurodyti atkurti teisinę iki sutarties sudarymo buvusią padėtį,

      nors kita proceso šalis, kuri nesudarė paskolos sutarties kaip vartotojas ar kuri tuo pačiu laikotarpiu kaip vartotojas sudarė kitos rūšies, nei nurodyta pirmiau, paskolos sutartį, neturi pateikti tokio dokumento, kuriame būtų nurodyta konkreti informacija;

   c) teismo proceso atveju ieškinys, ieškinio pakeitimas, ginantis pareikštas negaliojimu grindžiamas prieštaravimas dėl vartotojo atžvilgiu priimto sprendimo ar šio prieštaravimo pakeitimas, atsakovo priešieškin[i]s ar šio priešieškinio pakeitimas, kuriuos turi pateikti bylos šalis (ieškovas arba atsakovas) kaip vartotojas, sudaręs paskolos sutartį, kaip ji apibrėžta pirmajame klausime, priimtinas, t. y. jį galima nagrinėti iš esmės, tik jeigu tokiame dokumente:

      kiek tai susiję su laikotarpiu nuo sutartinių teisinių santykių pradžios iki ieškinio pareiškimo, pateikiama paskolos įvertinimo ataskaita, į kurią įtraukiami skaičiavimai, atliekami taikant ypač sudėtingą matematinę formulę (kaip to reikalaujama pagal nacionalinės teisės nuostatas), ir kuri parengiama atsižvelgiant į normas, kuriomis reglamentuojamas konvertavimas į forintus,

      įtraukiant išsamų skaičiavimą, išskirtiną taip, kad jį būtų galima patikrinti aritmetiškai; joje turi būti nurodytos pagal sutartį turimos sumokėti įmokos, kurių terminas suėjo, ieškovo jau sumokėtos įmokos, turimos sumokėti įmokos, kurių terminas suėjo ir kurios nustatytos

neatsižvelgiant į negaliojančią sąlygą, ir jų skirtumas ir kartu turi būti nurodoma likusi sumokėti paskolos, dėl kurios bylos šalis, kaip vartotojas, sudarė su kredito įstaiga paskolos sutartį, dalis ir galima permoka,

nors kita bylos šalis, kuri nesudarė paskolos sutarties kaip vartotojas ar kuri tuo pačiu laikotarpiu kaip vartotojas sudarė kitos rūšies, nei nurodyta pirmiau, paskolos sutartį, neturi pateikti dokumento, kuriame būtų nurodyta konkreti informacija?

3. Ar pirmajame klausime nurodytos Sąjungos teisės nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad, jei jos pažeidžiamos dėl nustatytų pirmiau (pirmajame ir antrajame klausimuose) nurodytų papildomų reikalavimų, pažeidžiami ir [Chartijos] 20, 21 ir 47 straipsniai, atsižvelgiant (iš dalies taip pat siejant su pirmuoju ir antruoju klausimais) ir į tai, kad valstybių narių teismai turi taikyti Sąjungos teisę vartotojų apsaugos srityje net ir situacijoms, kurios nėra tarpvalstybinio pobūdžio, t. y. išimtinai vidaus situacijoms, kaip tai matyti iš 2000 m. gruodžio 5 d. Sprendimo *Guimont* (C-448/98, EU:C:2000:663) 23 punkto, 2012 m. gegužės 10 d. Sprendimo *Duomo Gpa ir kt.* (C-357/10–C-359/10, EU:C:2012:283) 28 punkto ir 2014 m. liepos 3 d. Sprendimo *Tudoran* (C-92/14, EU:C:2014:2051) 39 punkto? Ar turi būti pripažinta, kad vien dėl aplinkybės, jog paskolos sutartys, nurodytos pirmajame prejudiciniame klausime, yra „paskolos sutartys, kuriomis remiamasi užsienio valiuta“, situacija yra tarpvalstybinio pobūdžio?“

23. Atsižvelgdamas į tai, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė, jog sprendimo šioje byloje jis pats priimti negali dėl nepakankamo ieškovo aktyvumo, Teisingumo Teismas užklausė, ar byla tame teisme vis dar nagrinėjama. 2016 m. spalio 27 d. raštu *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto aukštasis teismas) atsakė teigiamai ir paaiškino, kad bylos baigtį (nagrinėti bylą iš esmės arba nutraukti jos nagrinėjimą dėl procedūrinių priežasčių) lems Teisingumo Teismo atsakymai į prejudicinius klausimus.

24. Šioje byloje rašytines pastabas pateikė *ERSTE Bank*, Vengrijos vyriausybė ir Komisija. Be to, visos tos šalys buvo išklausytos per 2017 m. spalio 24 d. vykusį posėdį.

III. Analizė

A. Teisingumo Teismo jurisdikcija ir klausimų priimtinumas

25. Prieš nagrinėjant bylą iš esmės reikia atsakyti į tam tikrus klausimus dėl jurisdikcijos ir priimtinumo.

26. Pirma, dėl pirminio prašymo formuluotės kilo abejonių, ar byla vis dar nagrinėjama prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme, o tai – SESV 267 straipsnyje nustatytas reikalavimas, kad būtų galima Teisingumo Teismui pateikti prejudicinį klausimą [6]. Tačiau, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vėliau paaiškino, kad byla vis dar nagrinėjama, manau, jog klausimų nebekyla.

27. Vis dėlto svarbiau tai, kad, nepaisant Teisingumo Teismui pateiktų rašytinių pastabų ir surengto teismo posėdžio, vis dar neaišku, kurios ES teisės nuostatos taikytinos pagrindinėje byloje.

6 Žr. 1988 m. balandžio 21 d. Sprendimo *Pardini*, 338/85, EU:C:1988:194, 10 ir 11 punktus. Taip pat žr. mano išvadą byloje *Gavrilescu*, C-627/15, EU:C:2017:690, ypač jos 36–40 punktus.

28. Pirma, kalbant apie Sutarties nuostatų dėl vartotojų apsaugos (šiuo metu tai SESV 169 straipsnis) aiškinimą, reikia pažymėti, jog ši nuostata pirmiausia skirta Sąjungos institucijoms, įstaigoms, tarnyboms ir agentūroms. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaaiškino, kodėl ir kaip ta nuostata galėtų būti taikoma tokiai kaip Z. Sziber situacijai, nemanau, kad Teisingumo Teismas gali pateikti naudingą jos išaiškinimą. Be to, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaaiškino Chartijos 20 straipsnio „Lygybė prieš įstatymą“, 21 straipsnio „Diskriminacijos uždraudimas“, 38 straipsnio „Vartotojų apsauga“ ir 47 straipsnio „Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą“ svarbos nagrinėjamai bylai, Teisingumo Teismas, mano nuomone, neturėtų bandyti priimti sprendimo dėl tų nuostatų.

29. Be to, Direktyva 2008/48/EB[7] pagrindinėje byloje netaikytina, nes tos direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad ji netaikoma kredito sutartims, užtikrintoms hipoteka, kaip yra Z. Sziber sutarties atveju.

30. Galiausiai nelengva nustatyti Direktyva 93/13, kurios nuostatos tikrai buvo taikytinos *prieš* priimant nagrinėjamus nacionalinės teisės aktus, grindžiamus reikalavimus, dėl kurių tiems teisės aktams *įsigaliojus* (ir Z. Sziber tinkamai gavus banko paskolos įvertinimo ataskaitą[8]) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pagrindinėje byloje vis tiek turėtų priimti sprendimą. Kadangi Z. Sziber nesiėmė veiksmų, kai priėmus nagrinėjamus nacionalinės teisės aktus prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas jo prašė pakeisti ieškinį, taip pat kyla abejonių dėl neįvykdytų reikalavimų, grindžiamų tariamu sutarties sąlygų nesąžiningumu, pagrįstumo.

31. Iš esmės nagrinėjami nacionalinės teisės aktai taikomi visoms paskolos sutartims užsienio valiuta (sutartims užsienio valiuta arba sutartims, kurių suma grąžinama Vengrijos forintais) arba Vengrijos forintais, kurias kredito įstaiga ir vartotojas sudarė 2004 m. gegužės 1 d.–2014 m. liepos 26 d. ir kuriose yra nesąžiningomis pripažintų ar tariamai nesąžiningų sąlygų. Tos sąlygos panaikinamos (ir tam tikrais atvejais pakeičiamos kitomis sąlygomis), o sutartys užsienio valiuta tampa sutartimis Vengrijos forintais. Kredito įstaigos privalo klientams išsiųsti paskolos įvertinimo ataskaitą, siekiant nustatyti atitinkamas finansines pasekmes. Vartotojų permokėtos sumos turi būti jiems grąžintos.

32. Tokiomis aplinkybėmis atrodytų, kad Z. Sziber atveju nagrinėjamais nacionalinės teisės aktais jau buvo panaikintos sutarties sąlygos, kurias jis laikė nesąžiningomis ir niekinėmis. Kiti argumentai, kuriais grindžiami jo reikalavimai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme, atrodo, iš esmės pagrįsti nacionalinės teisės aktų nuostatomis, nesusijusiomis su jokiomis taikytinomis ES teisės nuostatomis (įskaitant, mano nuomone, Direktyvą 93/13): tai, kad kredito įstaiga neatliko atsakingo kredito įvertinimo atsižvelgiant į skolininko mokumą, kad neįmanoma mokėti įvairių įmokų, nes nenurodytos jų sumos, ir kad neįmanoma sumokėti sumos užsienio valiuta į kredito sąskaitą forintais.

33. Atsižvelgiant į tai, man atrodo, jog prašymas nepriimtinas, nes teisinių ir faktinių aplinkybių aprašymas nepakankamai išsamus, kad Teisingumo Teismas galėtų pateikti naudingą atsakymą pagal SESV 267 straipsnį.

34. Vis dėlto apsvarstysiu esminius prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo keliamus klausimus, jeigu Teisingumo Teismas nepritartų mano išvadai dėl pirmiau aptartų procedūrinių klausimų. Savo analizėje dėmesį sutelksiu į Įstatymo Nr. DH 2 37 straipsnio suderinamumą su Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalimi, remdamasis prielaida, jog, neatsižvelgiant į nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų taikymą, pagrindinėje byloje Z. Sziber vis dėlto pateikia ta direktyva grindžiamų galiojančių reikalavimų.

7 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB (OL L 133, 2008, p. 66; klaidų ištaisymas OL L 207, 2009 8 11, p. 14, OL L 199, 2010 7 31, p. 40, OL L 234, 2011 9 10, p. 46).

8 Pagal Įstatymo Nr. DH3 21 straipsnio 3 dalį kredito įstaigos turėjo išsiųsti savo klientams paskolos įvertinimo ataskaitą iki 2015 m. vasario 1 d.

B. Esmė

1. Pirmasis ir antrasis klausimai

35. Pirmuoju ir antruoju klausimais, kuriuos galima nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar pagal Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalį draudžiamos nacionalinės teisės normos, kuriose įtvirtinami tokie reikalavimai, kaip Įstatymo Nr. DH2 37 straipsnyje, dėl ieškinių, kuriuos pareiškė vartotojai, tam tikru laikotarpiu sudarę kredito sutartį, kurioje yra nesąžiningų sutarties sąlygų.

36. Iš pat pradžių reikėtų turėti omenyje, jog apsaugos sistema, kuri nustatyta Direktyva 93/13, grindžiama tuo, kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas, kiek tai susiję su galimybe derėtis ir turimos informacijos kiekiu [9]. Atsižvelgiant į tokią mažiau palankią padėtį, direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nesąžiningos sąlygos nėra privalomos vartotojui. Ši nuostata turi būti laikoma lygiaverte nacionalinėms normoms, kurios vidaus teisės sistemoje yra imperatyvaus pobūdžio [10]. Jos tikslas – pakeisti formalią pusiausvyrą, sutartyje nustatytą tarp šalių teisių ir pareigų, realia pusiausvyra, galinčia atkurti pastarųjų lygybę [11].

37. Atsižvelgiant į viešojo intereso pobūdį ir svarbą – t. y. vartotojų, kurių padėtis prastesnė nei pardavėjų ar tiekėjų, apsaugą – Direktyva 93/13 valstybės narės įpareigojamos, kaip matyti iš jos 7 straipsnio 1 dalies, siejamos su dvidešimt ketvirta konstatuojamąja dalimi, numatyti tinkamas ir veiksmingas priemones, „užkertančias kelią nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“ [12]. Vis dėlto, nesuderinus nacionalinių procedūrų siekiant apsaugoti teises, kuriomis vartotojai naudojasi pagal Direktyvą 93/13, taisykles, pagal kurias nustatomas reikalavimų dėl tariamo sąlygų sutartyse su vartotojais nesąžiningumo priimtinumas, lemia kiekvienos valstybės narės nacionalinė teisinė tvarka pagal valstybių narių procedūrinės autonomijos principą, bet tos taisyklės turi būti ne mažiau palankios nei taisyklės, taikomos panašiems vidaus ieškiniams (lygiavertiškumo principas), ir dėl jų praktiškai neturi būti neįmanoma arba pernelyg sudėtinga pasinaudoti teisėmis, kurios vartotojams suteiktos pagal ES teisę (veiksmingumo principas) [13].

38. Tokiomis aplinkybėmis atrodo aišku, kad į šioje byloje teikiamus prejudicinius klausimus negalima atsakyti abstrakčiai ir kiekvienu konkrečiu atveju reikia nuodugniai vertinti taikytinas vidaus normas.

39. Tai iš principo yra vertinimas, kurį geriausiai gali atlikti nacionalinis teismas. Iš tiesų gali būti svarbių nagrinėjamų nacionalinės teisės normų aspektų, kurie Teisingumo Teismui gali būti nežinomi. Be to, Teisingumo Teismui gali būti neaiškūs ir konkrečių nagrinėjamų taisyklių ryšiai su kitomis pagrindinėmis nuostatomis ar principais atitinkamoje valstybėje narėje. Tai ypač pasakytina apie atvejus, kaip šioje byloje, kai, nepaisant šalių pateiktų pastabų ir surengto teismo posėdžio, tam tikros faktinės ginčo aplinkybės ir svarbių vidaus normų taikymo sritis ir reikšmė vis tiek nėra aiškios.

40. Neatsižvelgdamas į tai, dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejonių dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamų normų suderinamumo su Direktyva 93/13 pateiksiu savo nuomonę remdamasis tuo, kaip pats suprantu svarbias faktines ir teisines bylos aplinkybes.

9 Žr. 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 39 punktą ir 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, 44 punktą.

10 Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 54 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

11 Žr. 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 40 punktą ir 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, 45 punktą.

12 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 78 punktas.

13 Šiuo klausimu žr. 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 46 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

41. Mano nuomone, svarbiausias klausimas šioje byloje yra toks: ar nacionalinės teisės normomis, kaip antai Įstatymo Nr. DH2 37 straipsniu, užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų?

42. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia Teisingumo Teismo dėmesį į kai kuriuos konkrečius nagrinėjamų nacionalinės teisės normų aspektus. Vartotojo pareikštas ieškinys dėl tariamai nesąžiningų sąlygų panaikinimo, kai jis susijęs su sutartimis, kurioms taikomi nagrinėjami nacionalinės teisės aktai, priimtinas (arba, jei jis jau nagrinėjamas, jį galima nagrinėti toliau) tik jeigu ieškovas: i) prašo teismo taikyti teisines pasekmes, susijusias su sutarties negaliojimu, ii) prašo teismo kaip vieną iš teisinių negaliojimo pasekmių pripažinti, kad sutartis galioja ar veikia, iki priimamas teismo sprendimas, ir iii) pareiškia aiškų ir skaičiais išreikštą reikalavimą, apimantį, be kita ko, paskolos įvertinimą (toliau kartu – nagrinėjami procedūriniai reikalavimai).

43. Nacionalinis teismas pabrėžia, kad tie reikalavimai nekeliami ieškiniams dėl panaikinimo, kuriuos vartotojai pareiškia ne pagal nagrinėjamas nacionalinės teisės normas, tad vartotojams gali būti dar sunkiau pasinaudoti savo teisėmis pagal Direktyvą 93/13.

44. Tokiu atveju pirmiausia reikia išnagrinėti, ar tenkinamas lygiavertiškumo kriterijus.

a) Lygiavertiškumo principas

45. Taigi būtina įsitikinti, ar tokioje situacijoje, kokia yra Z. Sziber, nagrinėjami nacionalinės teisės aktai *nėra mažiau palankūs* nei teisės aktai, kuriais reglamentuojami panašūs vidaus ieškiniai. Mano nuomone, panašioje situacijoje būtų vartotojas, kuris su kredito įstaiga sudarė paskolos sutartį ir prašo ją panaikinti visą ar iš dalies remdamasis kitomis nacionalinės teisės nuostatomis, o ne Įstatymo Nr. DH2 37 straipsniu [14] (pavyzdžiui, imperatyvaus pobūdžio normomis, įtvirtintomis civiliniame ar prekybos kodekse).

46. Pastaruosiuose procesuose, kuriuose, kaip suprantu, buvo taikomas senojo Civilinio kodekso (galiojusio iki 2014 m. kovo 14 d.) 239/A straipsnis ir naujojo Civilinio kodekso (galiojančio nuo 2014 m. kovo 15 d.) 6:108 straipsnis, tam, kad ieškinys būtų pripažintas priimtinu (arba kad būtų galima toliau nagrinėti bylą, jau nagrinėjamą tuo metu, kai įsigaliojo naujasis teisės aktas), nagrinėjami procedūriniai reikalavimai neprivalo būti įvykdyti. Taigi galima pagrįstai daryti išvadą, jog pagal tuos reikalavimus būtinos papildomos ieškovo pastangos siekiant paaiškinti savo reikalavimų dalyką ir priežastį.

47. Vis dėlto tai nereiškia, kad lygiavertiškumo kriterijus netenkinamas. Iš tikrųjų, mano nuomone, būtų klaidinga svarstyti nagrinėjamus procedūrinius reikalavimus neatsižvelgiant į su jais susijusias aplinkybes, kaip, atrodo, daro prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

48. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad, kai reikia nustatyti, ar nacionalinėje teisėje įtvirtinta procedūrinė taisyklė nepalankesnė nei taisyklės, kuriomis reglamentuojami panašūs vidaus ieškiniai, būtina atsižvelgti į vaidmenį, kurį ta nuostata atlieka visoje procedūroje, į tai, kaip tą procedūrą vykdo įvairūs nacionaliniai teismai, ir į jos ypatumus [15].

14 Plg. generalinio advokato P. Léger išvados byloje *Levez*, C-326/96, EU:C:1998:220, 62 ir 69 punktus.

15 Žr. 1998 m. gruodžio 1 d. Sprendimo *Levez*, C-326/96, EU:C:1998:577, 44 punktą. Taip pat žr. 2013 m. gruodžio 5 d. Sprendimo *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León*, C-413/12, EU:C:2013:800, 34 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

49. Turėčiau pabrėžti, kad nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose nustatytos procedūros apskritai skiriasi nuo numatytųjų panašiose situacijose. Vengrijos teisės aktų leidėjas ne tik nustatė naujus (ir tikriausiai griežtesnius) priimtinumo reikalavimus vartotojams, norintiems pasinaudoti įprastomis procedūromis teisme: tie reikalavimai nustatyti siekiant suteikti galimybę naudotis naujomis ir kitokiomis procedūromis, kuriomis tais įstatymais reglamentuojamose srityse pakeičiamos įprastinės procedūros.

50. Tai reiškia, kad vertinant pagrindinėje byloje nagrinėjamų nacionalinių taisyklių lygiavertiškumą būtina atsižvelgti į naujųjų procedūrų tikslą ir esmines charakteristikas, palyginti su panašiomis vidaus procedūromis [16]. Taigi tinkamas požiūris šioje byloje būtų išnagrinėti, ar pagal naująsias procedūras (jų vienas iš aspektų yra nagrinėjami procedūriniai reikalavimai) *apskritai* [17] laiku užtikrinama tokia pat veiksminga ir praktinė Direktyvoje 93/13 numatyta vartotojų teisių apsauga, kaip pagal įprastines procedūrines taisykles.

51. Atsižvelgiant į aplinkybes, kuriomis tos nuostatos įsigaliojo, atrodo, kad pagal naująsias procedūras užtikrinama Direktyvoje 93/13 numatyta vartotojų teisių apsauga: ji iš tikrųjų yra *palankesnė* nei apsauga, užtikrinama pagal įprastines procedūrines taisykles. Mat, kaip paaiškės toliau, pagal tas taisykles sujungiamos procedūros, kurių vartotojai ir kredito įstaigos paprastai turėtų laikytis, kai iš dalies pakeičia ar panaikina paskolą, kad ginčų sprendimas taptų paprastesnis ir spartesnis ir sumažėtų su juo susijusių išlaidų. Iš tikrųjų tiesiog iš dalies pakeisti ar panaikinti paskolos sutartį dažnai nepakanka, kad būtų išspręstas vartotojo ir kredito įstaigos ginčas (kaip aiškiai matyti iš Sprendimo *Kásler* [18]).

52. Kaip minėta, ši byla iškelta tuo metu, kai Vengrijoje buvo sudaroma daug vartojimo kredito sutarčių užsienio valiuta, dėl kurių nacionaliniams teismams buvo pateikta labai daug ieškinių. Tose sutartyse neretai buvo tam tikrų nesąžiningų sąlygų. Remdamasis 2014 m. birželio 16 d. *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) sprendime [19], kuriame savo ruožtu atsižvelgiama į Teisingumo Teismo sprendimo *Kásler* [20] pasekmes, įtvirtintais principais, Vengrijos teisės aktų leidėjas nusprendė priimti įstatymus Nr. DH1, DH2 ir DH3 ir galutinai išspręsti klausimą dėl tos situacijos. Tuo tikslu buvo pasirinkta priemonė, kuria pasinaudodami tam tikroje padėtyje atsidūrę vartotojai galėtų paprasčiau ir greičiau apginti savo teises teisme ir kuria taip pat būtų apsaugotos suinteresuotųjų kredito įstaigų gynybos teisės.

53. Taigi nesąžiningas tam tikrų sutarties sąlygų (jas Teisingumo Teismas nagrinėjo byloje *Kásler*) pobūdis buvo nustatytas įstatyme arba pagal jį preziumuojamas ir paskolos užsienio valiuta sutartys buvo paverčiamos sutartimis Vengrijos forintais. Taip pat įtvirtintos konkrečios procedūros, kurias taikant galima nustatyti teisines ir finansines pasekmes, kurių kyla pripažinus sutartis iš dalies arba visiškai niekinėmis. Tuo tikslu teisės aktų leidėjas į vieną procedūrą iš esmės sujungė skirtingas procedūras, kurių paprastai turėtų laikytis vartotojai ir kredito įstaigos: pirmąją procedūrą, susijusią su tariamu sutarties sąlygų nesąžiningumu, pagal kurią sutartis pripažįstama iš dalies ar visiškai negaliojančia, ir antrąją procedūrą, susijusią su dalinio ar visiško sutarties negaliojimo finansinėmis pasekmėmis.

54. Man atrodo, kad Vengrijos vyriausybė visiškai teisi, kai teigia, jog sujungus dvi pirmiau nurodytas procedūras į vieną procedūrą, pagal kurią dėl tam tikrų ginčo aspektų (tam tikrų sąlygų nesąžiningumo) sprendimą priima ne teismas, bet jie aptarti įstatyme ir tampa paprasčiau nustatyti teismo išvadų teisines pasekmes (nes ieškovo paprašoma patikslinti savo reikalavimus), Direktyvoje 93/13 numatytų vartotojų teisių apsauga naujausiais įstatymais reglamentuojamose

16 Šiuo klausimu žr. 1998 m. gruodžio 1 d. Sprendimo *Levez*, C-326/96, EU:C:1998:577, 43 punktą.

17 Šiuo klausimu žr. generalinės advokatės J. Kokott išvados byloje *Margarit Panicello*, C-503/15, EU:C:2016:696, 135 punktą.

18 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282.

19 Žr. šios išvados 5 išnašą.

20 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282.

situacijose galbūt net yra veiksmingesnė nei įprastose teisės normose numatyta apsauga. Apskritai, atrodo, kad taikant naująsias procedūras užtikrinamas didesnis teisinis saugumas ir vartotojams, ir kredito įstaigoms ir, kai įmanoma, išvengiama sudėtingų ir ilgai trunkančių teisminių procedūrų, dėl kurių vidaus teismai būtų labai apkrauti ir dėl kurių galėtų būti suformuota nenuosekli jurisprudencija.

55. Kad naujosiomis procedūromis būtų pasiektas jų (teisėtas) tikslas, atrodo, būtina reikalauti, kad ieškovai dėtų papildomai pastangų ir patikslintų, ko prašo nacionalinių teismų, kiek tai susiję su galimu sutarties negaliojimu ir dėl jo kylančiomis teisinėmis ir finansinėmis pasekmėmis. Taip *a fortiori* padaryta nagrinėjamu atveju, atsižvelgiant į tai, kad tos pastangos patikslinti reikalavimus būtinos, kai paskolos sutartis iš dalies pakeista pagal įstatymą. Taigi, man atrodo, naujieji reikalavimai būdingi konkrečiai teisminės apsaugos sistemai, kuri buvo sukurta nagrinėjamais nacionalinės teisės aktais [21]. Ta sistema, atsižvelgiant į susijusių bylų aplinkybes, ko gero, iš tikrųjų yra palankesnė vartotojams nei sistema, taikoma panašiose vidaus bylose.

56. Dėl šių priežasčių manau, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės normos atitinka lygiavertiškumo principą.

b) Veiksmingumo principas

57. Vis dėlto dar reikia nustatyti, ar nagrinėjami procedūriniai reikalavimai taip pat atitinka veiksmingumo principą.

58. Remiantis pirmiau išdėstytais argumentais, atrodo, kad taip. Jau paaiškinau, kad nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose įtvirtintos procedūros, pagal kurias, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, vartotojų ir kredito įstaigų ginčus tikriausiai bus galima išspręsti paprasčiau, greičiau ir patiriant mažiau išlaidų.

59. Bet kuriuo atveju nelabai įsivaizduoju, kaip pirmuosius du reikalavimus, nurodytus šios išvados 42 punkte, būtų galima laikyti reikalavimais, dėl kurių vartotojams, kuriems taikomi naujieji įstatymai, būtų neįmanoma arba pernelyg sudėtinga naudotis savo teisėmis pagal Direktyvą 93/13. Pastangos, kurių reikalaujama iš vartotojo, kad paprašytų nacionalinio teismo taikyti su sutarties (visišku ar daliniu) negaliojimu susijusias teisines pasekmes ir kaip vieną iš teisinių negaliojimo pasekmių prašyti pripažinti sutartį galiojančia ar veikiančia, kol bus priimtas teismo sprendimas, matyt, gana nedidelės. Man atrodo, kad tais reikalavimais vartotojų tiesiog prašoma aiškiau ir tiksliau formuluoti savo prašymus teismui.

60. Neatsižvelgiant į taikytiną teisinę sistemą, atrodo, tokioje situacijoje, kokia yra Z. Sziber, esantis vartotojas tam tikrame procedūros etape būtinai turėtų pateikti nacionaliniam teismui savo nuomonę apie teisines ir finansines pasekmes, susijusias su paskolos sutarties pripažinimu iš dalies arba visiškai negaliojančia.

61. Tokie pat argumentai turėtų galioti *mutatis mutandis* ir trečiajam reikalavimui, nurodytam šios išvados 42 punkte. Pagal tą reikalavimą vartotojai turi pateikti „aiškų“ ir „skaičiais išreikštą“ reikalavimą [22]. Kitaip tariant, jie turi tik aiškiai nurodyti sumą, kuri, jų manymu, buvo permokėta.

21 Plg. generalinės advokatės J. Kokott išvados sujungtose bylose *Alassini*, C-317/08–C-320/08, EU:C:2009:720, 44 punktą.

22 Kaip posėdyje paaiškino Vengrijos vyriausybė ir *ERSTE Bank*, nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose nustatytos išsamios taisyklės dėl paskolos įvertinimo ataskaitos taikomos tik kredito įstaigoms, bet ne vartotojams.

62. Man atrodo, kad tai nėra labai sudėtinga užduotis ieškovams, ypač dėl to, kad jie gali remtis išsamia paskolos įvertinimo ataskaita, kurią kredito įstaigos turi išsiųsti visiems vartotojams, kuriems taikomi nagrinėjami nacionalinės teisės aktai. Galima pagrįstai teigti, jog jeigu vartotojas mano turintis papildomų reikalavimų, be įrašytųjų į paskolos įvertinimo ataskaitą, kurią jis gavo ir priėmė (arba kurią nacionalinis teismas pripažino galutine), jis turi pateikti tą dokumentą, paaiškinti savo poziciją ir nurodyti naujas sumas, kurių reikalauja.

63. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, bylos medžiagoje neįžvelgiu jokios informacijos, dėl kurios turėčiau daryti išvadą, jog dėl naujųjų reikalavimų vartotojams būtų apskritai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga pasinaudoti savo teisėmis pagal Direktyvą 93/13 srityje, kuriai taikomi nagrinėjami nacionalinės teisės aktai.

64. Tiesa, negalima atmesti galimybės, kad tam tikrais atvejais dėl naujųjų reikalavimų gali kilti nepalankių pasekmių vartotojams, kurie nori nacionaliniams teismams pateikti ieškinius dėl tariamai nesąžiningų sąlygų sutartyse, kurioms taikomi nagrinėjami nacionalinės teisės aktai ir kurios juose nepripažintos negaliojančiomis, arba tokia negaliojimo prielaida nedaroma. Taip iš tikrųjų gali būti ir Z. Sziber atveju: pagal naująsias taisykles, jei jis nesiims veiksmų, ieškinys gali būti atmestas, o pagal įprastines taisykles byla galėtų būti nagrinėjama toliau. Tačiau tai, kad kai kurie vartotojai gali laikyti naująsias procedūras nepalankiomis, nes elgiasi pasyviai arba nesiima veiksmų, nereiškia, jog nesilaikoma veiksmingumo principo. Iš tikrųjų, kaip Teisingumo Teismas yra ne kartą konstatavęs, reikalavimo laikytis veiksmingumo principo negalima taikyti taip plačiai, kad juo būtų galima pateisinti visišką suinteresuoto vartotojo neveikimą [23].

65. Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, kad taisyklėmis, kurios pagrįstai pateisinamos tokiais principais kaip teisinis saugumas arba tinkamai vykdomi procesiniai veiksmai, nepažeidžiamas veiksmingumo principas net jeigu jas pažeidus pareikštas ieškinys visas ar iš dalies gali būti atmestas [24]. Be to, jis taip pat yra nusprendęs, jog tuo, kad nacionalinės teisės aktuose numatyti tam tikri papildomi veiksmai, kuriuos tam tikromis konkrečiomis aplinkybėmis reikia atlikti norint kreiptis į nacionalinius teismus, nebūtinai pažeidžiama veiksminga teisminė asmenų teisių apsauga. Tai ypač pasakytina apie atvejus, kai apribojimai nustatomi norint iš tikrųjų pasiekti bendro intereso tikslus ir nėra neproporcingi tiems tikslams [25].

66. Taigi manau, kad šiuo atveju veiksmingumo kriterijus taip pat tenkinamas.

67. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį ir antrąjį klausimus atsakyti taip, kad siekiant tinkamai aiškinti Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalį, pagal ją nedraudžiamos nacionalinės teisės normos, kuriose nustatyti tokie reikalavimai, kaip Įstatymo Nr. DH2 37 straipsnyje, dėl vartotojų, tam tikru laikotarpiu sudariusių kredito sutartį, kurioje yra nesąžiningų sąlygų, pareiškiamų ieškinių.

2. Trečiasis klausimas

68. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar Direktyvos 93/13 nuostatos taip pat taikomos tais atvejais, kai tarpvalstybinio elemento nėra. Tuo tikslu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar tokiu atveju kaip pagrindinėje byloje tas tarpvalstybinis elementas galėtų būti tai, kad kredito paskola sudaryta užsienio valiuta.

23 2015 m. spalio 1 d. Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 62 ir 63 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija.

24 Šiuo klausimu žr. 1998 m. gruodžio 1 d. Sprendimo *Levez*, C-326/96, EU:C:1998:577, 19 ir 33 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją.

25 Šiuo klausimu žr. 2010 m. kovo 18 d. Sprendimo *Alassini ir kt.*, C-317/08–C-320/08, EU:C:2010:146, 61–66 punktus. Šiuo požiūriu reikėtų turėti omenyje, kad tarp veiksmingumo principo ir pagrindinės teisės į veiksmingą teisminę apsaugą yra akivaizdžių ryšių, žr., be kita ko, generalinės advokatės J. Kokott išvados sujungtose bylose *Alassini*, C-317/08–C-320/08, EU:C:2009:720, 42 punktą ir generalinio advokato N. Jääskinen išvados byloje *Liivimaa Lihaveis*, C-562/12, EU:C:2014:155, 47 punktą.

69. Klausimas, atrodo, grindžiamas netinkamu Teisingumo Teismo jurisprudencijos, nurodytos nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, supratimu.

70. ES teisėje nusistovėjęs principas, kad Sutarties nuostatos dėl pagrindinių laisvių netaikomos „išimtinai vidaus situacijoms“ [26]. Vis dėlto ši byla susijusi ne su Sutarties nuostatomis dėl pagrindinių laisvių, o su ES teisės aktais, kuriais visose valstybėse narėse suderinama tam tikra teisės sritis. Taigi ES teisės aktuose nustatytos taisyklės taikytinos neatsižvelgiant į išimtinai vidinį pagrindinėje byloje nagrinėjamos situacijos pobūdį. Todėl faktas, kad nagrinėjamos kredito sutartys sudarytos užsienio valiuta, nėra svarbus nustatant Direktyvos 93/13 nuostatų taikomumą.

71. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į trečiąjį klausimą atsakyti taip, kad Direktyvos 93/13 nuostatos taikytinos ir situacijoms, kuriose nėra tarpvalstybinio elemento.

IV. Išvada

72. Apibendrindamas siūlau Teisingumo Teismui pripažinti *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto aukštasis teismas, Vengrija) pateiktą prašymą nepriimtinu.

73. Jeigu šis pasiūlymas būtų atmestas, siūlau Teisingumo Teismui į prejudicinius klausimus atsakyti taip:

– pagal 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 7 straipsnio 1 dalį nedraudžiamos nacionalinės teisės normos, kuriose nustatyti tokie procedūriniai reikalavimai, kaip 2014 m. Įstatymo Nr. XL 37 straipsnyje, dėl vartotojų, tam tikru laikotarpiu sudariusių kredito sutartį, kurioje yra nesąžiningų sąlygų, pareiškiamų ieškinių;

– Direktyvos 93/13 nuostatos taikytinos ir situacijoms, kuriose nėra tarpvalstybinio elemento.

26 Šiuo klausimu žr. 2016 m. lapkričio 15 d. Sprendimo *Ullens de Schooten*, C-268/15, EU:C:2016:874, 47 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją. Taip pat žr. mano išvados sujungtose bylose *Venturini*, C-159/12–C-161/12, EU:C:2013:529, 26–28 punktus.